Journal of Linguistic Studies: Theory and Practice

Print ISSN: 2981-1562 Online ISSN: 2981-1260

Journal Homepage: https://jls.uok.ac.ir/

A Critical Re-reading of Saussurean Linguistics in Literary Theory: From Structuralism to Post-structuralism

Ali Ahmadi[1], Abbas Goudarzi[2]

1. Department of English, Ker. C., Islamic Azad University, Kermanshah, Iran. (Corresponding author). Email: ali.ahmadi@iau.ac.ir
2. Department of English, Ha. C., Islamic Azad University, Hamedan, Iran. Email: godarziabbas@iau.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received: 6 August 2026
Received in revised form:
15 February 2026
Accepted: 5 November 2026
Available online:
20 March 2027

Keywords:
Structuralism,
Post-structuralism,
Saussure,
Signification
Semiotics

ABSTRACT

Objective: The theories of the Swiss linguist Ferdinand de Saussure regarding signs and semiotics have had a profound impact on the intellectual landscape of the twentieth century. Among the various intellectual currents influenced by Saussure's approach, modern literary theories have perhaps been the most deeply affected. Indeed, Saussurean linguistics has played a pivotal role in shaping the methods of literary criticism in the contemporary era. Within these modern literary theories, structuralism and post-structuralism stand out as the most prominent manifestations of Saussure's ideas.

Method: This article seeks to clarify the direct and indirect influences of Saussure on these two major currents in modern literary theory, thereby demonstrating the transformative effects that new theoretical movements have on those seeking to engage with a sense of novelty and change.

Results: Through a critical re-examination of Saussurean linguistics, this study shows that just as Saussurean linguistics was formed by focusing on the process of signification within the nature of language, the modernist approaches of contemporary literary theory and criticism, following Saussure's lead, turned away from extratextual matters and instead turned toward the examination of the very mechanism of meaning-creation within literary texts.

Cite this article: Ahmadi, A., Goudarzi, A. (2027). A Critical Re-reading of Saussurean Linguistics in Literary Theory: From Structuralism to Post-structuralism. *Journal of Linguistic Studies: Theory and Practice*, X(Y),۱-۱۷.
https://doi.org10.22034/jls.2026.146072.1389

© The author(s) retain the copyright.

Publisher: University of Kurdistan.
DOI: https://doi.org10.22034/jls.2026.146072.1389

Uncorrected Proof

Introduction

The modern linguistics of Ferdinand de Saussure, the Swiss linguist, is regarded as one of the most significant theoretical developments in twentieth-century studies of language, semiotics, and literary theory. By proposing that language is not a collection of independent words representing external reality, but rather a system of interrelated and mutually differentiated signs, Saussure introduced a fundamentally different perspective on the nature of language and the process of meaning production. This theoretical shift gradually extended beyond the boundaries of linguistics and provided the foundations for the emergence of new approaches to literary criticism. In this regard, structuralism and poststructuralism are two major intellectual movements that, despite their fundamental differences in their conceptions of the nature of structure and the stability of meaning, have both been influenced, directly or indirectly, by Saussure's ideas. Aiming to offer a critical reassessment of this influence, the present study examines how Saussure's linguistic concepts were transferred, developed, and rethought within literary theory, from the emergence of the structuralist approach to the advent of poststructuralist criticism. The central research question is: How were the fundamental concepts of Saussurean linguistics employed in literary structuralism, and how were they subsequently reconsidered and critiqued in poststructuralist thought?

A brief note on previous work

Previous studies on the relationship between Saussurean linguistics and literary theory can be classified into three main areas: research on the theoretical and philosophical foundations of Saussure's linguistics; studies concerning the application of structuralist concepts to the analysis of literary texts; and research addressing poststructuralist critiques of the stability of meaning and textual structure. In Persian-language scholarship, Khabazi and Kenari (1401) have examined the relationship between the ideas of Kant and Saussure, while Shakeri and Mirzaei (1394) have explored immanent linguistic epistemology in the works of Saussure and Hjelmslev. Furthermore, Balu and Taheri (1400), Akbari et al. (1404), and Bahadori and Sadeghi Naqdali-Olya (1403) have investigated various aspects of the application of Saussurean, structuralist, and poststructuralist approaches to the analysis of literary texts. In English-language scholarship, Fabb (1988), Trifonas (1993), and Joseph (2022) have addressed different dimensions of the relationship between Saussurean linguistics, semiotics, and literary theory. Despite the significance of these studies, the distinctive contribution of the present research lies in its simultaneous examination of three levels of this theoretical development: the linguistic foundations of Saussure's thought, their application in structuralist literary criticism, and their critical reconsideration in poststructuralism. Accordingly, the aim of this study is not merely to examine Saussure's influence on each of these intellectual movements separately, but rather to explain the continuities, ruptures, and conceptual transformations that characterize the relationships among them.

Theoretical framework

The theoretical framework of this study is based on the fundamental concepts of Saussurean linguistics and their implications for the two intellectual movements of structuralism and poststructuralism. Within Saussure's theoretical system, language is examined as a synchronic system of relations and differences in which each sign consists of two components: the signifier and the signified. The relationship between these two components is arbitrary and conventional. Meaning does not arise from a direct and natural correspondence between words and objects in the external world; rather, it is produced through the differences and distinctions among signs

Uncorrected Proof

within the linguistic system. Furthermore, Saussure's distinction between langue (language) and parole (speech) provides a basis for studying the underlying systems and meaning-generating rules of language. These concepts laid the foundations for the emergence of structuralism, an approach that sought to discover the underlying structures, codes, and relations through which meaning is produced in texts by extending Saussure's linguistic model to the fields of cultural and literary studies. Theorists such as Tzvetan Todorov, Vladimir Propp, and A. J. Greimas developed structural models for the analysis of narrative in an effort to identify meaning-producing systems and the common rules governing literary texts. Nevertheless, structuralism's emphasis on the existence of a coherent and relatively stable system underlying texts paved the way for the emergence of poststructuralist critiques. Poststructuralists, particularly Roland Barthes and Jacques Derrida, critically re-examined the theory of the sign and questioned the relationship between signifier and signified, as well as the possibility of attaining a final and stable meaning. Through concepts such as the "Death of the Author" and the distinction between readerly and writerly texts, Barthes foregrounded the reader's role in the production of meaning and viewed the text as a space for the plurality and proliferation of signification. Derrida, in turn, through the concept of deconstruction, demonstrated that binary oppositions and structures that stabilize meaning are neither natural nor immutable, and that meaning is always involved in a process of deferral and reciprocal reference. Thus, despite its critique of the stability-oriented foundations of structuralism, poststructuralism continues to draw upon Saussure's fundamental concepts, particularly the sign, signifier, signified, and differential relations.

Method

The present study adopts a qualitative approach and employs a descriptive-analytical method, with a theoretical and library-based orientation. The research data have been collected through the examination of Saussure's seminal works, the theoretical writings of scholars in linguistics, structuralism, and poststructuralism, as well as relevant academic sources. In the first stage, the central concepts of Saussurean linguistics, including the sign, the relationship between signifier and signified, the arbitrary nature of the sign, internal linguistic differences, and the distinction between langue and parole, are identified and examined in terms of their role in the process of meaning production. In the subsequent stage, drawing on a historical-critical and comparative approach, the study analyzes how these concepts were transferred to and reflected in structuralist literary criticism, and how they were subsequently transformed and problematized in poststructuralist thought. To this end, the selected views of theorists such as Todorov, Propp, Greimas, Barthes, and Derrida concerning structure, the sign, signification, and the stability of meaning are compared with Saussure's linguistic foundations. The purpose of this analysis is neither to provide a comprehensive history of these intellectual movements nor to conduct a quantitative evaluation of literary works. Rather, it seeks to clarify the conceptual and critical relationships among them and to explain how conceptions of the process of meaning-making evolved within modern literary theory.

Conclusion

The findings of this study demonstrate that Saussurean linguistics played a fundamental role in shifting literary studies away from approaches centered on extratextual factors and toward the examination of the internal mechanisms through which meaning is produced within texts. By drawing on Saussurean concepts, structuralism made possible a systematic study of literary texts and demonstrated that meaning emerges through the relationships among textual elements

Uncorrected Proof

within underlying structures. In contrast, poststructuralism challenged the assumption that a fixed structure and a center guaranteeing the unity of meaning exist, emphasizing instead the plurality of signification, the instability of the relationship between signifier and signified, and the reader's active participation in the process of interpretation. An examination of the ideas of Barthes and Derrida, alongside references to the approaches of Lacan and Foucault, reveals that even the fundamental critiques advanced by poststructuralist thinkers developed through a continued re-examination of Saussure's linguistic concepts. Therefore, the relationship between structuralism and poststructuralism cannot be understood merely as an opposition between two entirely separate perspectives or as an absolute rupture in the history of literary theory. Rather, these two movements should be understood in terms of a process of continuity, critical rereading, and conceptual revision. Ultimately, this study demonstrates that the enduring significance of Saussure's thought lies not only in its provision of the theoretical foundations of structuralism, but also in its creation of the conceptual possibilities for questioning and rethinking those very structures within poststructuralist movements. From this perspective, Saussurean linguistics can be regarded as one of the principal sources of transformation in modern literary theory and criticism, its influence extending from the systematic study of meaning-producing structures to the problematization of the very concepts of meaning and interpretation.

Uncorrected Proof

پژوهش‌های زبان‌شناسی: نظریه و کاربرد

شاپا چاپی: ۱۵۶۲-۲۹۸۱ شاپا الکترونیکی: ۱۲۶۰-۲۹۸۱

Journal Homepage: https://jls.uok.ac.ir/

بازخوانی نقادانهٔ زبان‌شناسی سوسوری در نظریهٔ ادبی: از ساختارگرایی تا پساساختارگرایی

علی احمدی[۱]، عباس گودرزی[۲]

۱. (نویسندهٔ مسئول) گروه زبان انگلیسی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران. ali.ahmadi@iau.ac.ir

۲. گروه زبان انگلیسی، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران. godarziabbas@iau.ac.ir

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:
مقاله پژوهشی،

تاریخچه مقاله:
تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۳/۲۱
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۷/۱۸
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۸/۲۳
تاریخ انتشار: .....

کلیدواژه‌ها:
ساختارگرایی
پساساختارگرایی
نشانه
سوسور
نشانه‌شناسی

چکیده

نظریه‌های زبان‌شناس سوئیسی، فردینان دو سوسور، دربارهٔ نشانه‌ها و نشانه‌شناسی تأثیر بسزایی بر چشم‌انداز فکری قرن بیستم گذاشته است. در میان جریان‌های گوناگون فکری که از رویکرد سوسور تأثیر پذیرفته‌اند، نظریه‌های ادبی مدرن شاید بیش از همه عمیقاً متأثر شده‌اند. درواقع، زبان‌شناسی سوسوری نقشی محوری در شکل‌گیری روش‌های نقد ادبی در دوران معاصر ایفا کرده است. از میان این نظریه‌های ادبی مدرن، ساختارگرایی و پساساختارگرایی برجسته‌ترین تجلیات اندیشه‌های سوسور به شمار می‌روند. این مقاله می‌کوشد تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم سوسور بر این دو جریان اصلی در نظریهٔ ادبی مدرن را تبیین کند و بدین‌گونه نشان داد که جریان‌های نظری جدید چه تأثیرات دگرگون‌سازی بر کسانی دارند که خواهان مواجهه با حس تازگی و تغییر هستند. ضمن یک بازخوانی نقادانه از زبان‌شناسی سوسوری، پژوهش حاضر نشان داد که همان‌گونه که زبان‌شناسی سوسوری با عطف توجه به فرایند معنادهی در ماهیت زبان شکل گرفت، رویکردهای نوگرای نظریه و نقد ادبی معاصر هم، به تأسی از سوسور، به جای پرداختن به مباحث برون‌متنی، به بررسی خود سازوکار معناآفرینی در متون ادبی روی آوردند.

استناد: احمدی، علی، گودرزی، عباس (۱۴۰۶). بازخوانی نقادانهٔ زبان‌شناسی سوسوری در نظریهٔ ادبی؛ از ساختارگرایی تا پساساختارگرایی. *پژوهش‌های زبان‌شناسی: نظریه و کاربرد*، ... (...)، ... https://doi.org/10.22034/jls.2026.146072.1389

ناشر: دانشگاه کردستان.

© نویسندگان.

Uncorrected Proof

۱. مقدمه

در دهه‌های اول قرن بیستم، دست‌نوشته‌های فردینان دو سوسور در کتابی که با عنوان *زبان‌شناسی عمومی*، پس از مرگش، در سال ۱۹۱۵، منتشر شد، تصویر و ماهیتِ سنتی و ایستای ساختارگرایی را با چالشی جدی مواجه کرد. این یادداشت‌ها که در واقع متن سخنرانی‌ها و ارائه‌های او بودند، نشان دادند که سوسور زبان را نه صرفاً نظامی بسته و ایستا، بلکه فرایندی پویا و وابسته به تولید مداوم معنا در بستر روابط افتراقی نشانه‌ها می‌دانست. از این منظر، برخی پژوهشگران معاصر معتقدند که ظرفیت‌های اولیه برای شکل‌گیری رویکردهای پساساختارگرا را می‌توان در خود اندیشه سوسور نیز مشاهده کرد (استوارسکا[1]، ۲۰۱۵؛ جوزف[2]، ۲۰۲۳؛ عزیزیان، ۱۴۰۵). بررسی اجمالیِ بستر زمانی انتشار زبان‌شناسی انقلابی سوسور روشن می‌کند که این دوره با نوآوری‌های مهم و دگرگونی‌های بنیادین همراه بوده است. این عصر با ظهور تفسیر انقلابی فروید از رفتار انسان، و نیز تغییرات فکری و فرهنگی عظیم ناشی از جنگ‌های جهانی اول و دوم رقم خورد که تأثیری ماندگار بر زندگی و فرهنگ بشر بر جای گذاشتند.

برای نشان‌دادن تأثیر ماندگارِ اندیشه‌های سوسور بر گفتمان فکریِ گسترده‌تر قرن بیستم، مناسب است به منابع معتبری استناد کنیم که ابعاد گستردهٔ آثار او را برجسته می‌سازند. برای نمونه، به گفتهٔ زبان‌شناس انگلیسی، روی هریس[3]، نظریهٔ زبان‌شناختی سوسور «نمایانگر گسستی بسیار عمیق با رویکرد سنتی به زبان‌شناسی بود» (هریس، ۲۰۰۱: ۱۲۷). این ادعا بر ماهیت دگرگون‌سازِ دستاورد سوسور تأکید دارد و آن را به‌عنوان رویکردی مجزا و متفاوت از جریان‌های مشهورِ زبان‌شناسی معرفی می‌کند و از این طریق نشان می‌دهد که این نظریه‌های چگونه می‌توانند باعث تغییرات فکری گسترده‌تری شوند. هم‌چنین، فیلسوف و نشانه‌شناس نامدار ایتالیایی، اومبرتو اکو[4]، در کتاب تأثیرگذارِ خود با عنوان *نظریهٔ نشانه‌شناسی* بر تأثیر فراگیر و ماندگار مفاهیم سوسور تأکید می‌کند آنجا که می‌گوید: «نظریهٔ سوسور دربارهٔ نشانه تأثیری تعیین‌کننده در توسعهٔ نشانه‌شناسی نوین داشته است» (۱۹۷۹: ۴۷). این گفتهٔ اکو بر اهمیت ماندگار اندیشه‌های سوسور تأکید کرده و آن‌ها را به‌عنوان سنگ بنای جهتی معرفی می‌نماید که مسیر پژوهش‌های نشانه‌شناختی را شکل داده است. افزون بر این‌ها، به منظور روشن کردنِ تأثیر عمیق نظریه‌های سوسور در روندِ تحولات گسترده‌تر اجتماعی و فرهنگی بود که منتقد ادبی، تری ایگلتون[5]، در کتاب *درآمدی بر نظریه ادبی* اشاره کرده است که «اندیشه‌های سوسور در توسعهٔ نظریهٔ ادبی عمیقاً تأثیرگذار بوده است» (۲۰۱۱: ۳۵). دیدگاه ایگلتون در این خصوص، هم‌چنین به تأثیر فراگیر و ماندگار اندیشه‌های سوسور فراتر از قلمرو زبان‌شناسی اشاره دارد و دامنهٔ نفوذ آن‌ها را در حوزهٔ مطالعات ادبی و فرهنگی نشان می‌دهد.

اصولاً از این نقطه‌نظرات چنین نتیجه می‌شود که تأثیر ژرف زبان‌شناسی نوگرای سوسوری در باب فرایند معنادهی در زبان و نشانه‌ها و نشانه‌شناسی بر اندیشه و اندیشمندان قرن بیستم، قطعاً فراتر از گفتمان صرفاً زبانی بوده است و به قلمروهای گسترده‌تر فکری، فرهنگی، ادبی و نشانه‌شناختی راه یافته است. نتایج ماندگار اندیشه‌های سوسور ظرفیت‌های دگرگون‌ساز خود را به اثبات رسانده و آن‌ها را به‌عنوان نیرویی محرک برای تغییرات فکری و فرهنگی قرار داده که در طی سالیان پس از مرگ او، در میان حوزه‌های مختلف ظهور یافته‌اند. از جمله حوزه‌هایی که از این نظریه‌های تأثیر زیادی پذیرفته و حتی توسط آن‌ها شکل گرفته، نظریه و نقد ادبی است که همراه با تحولات ادبیات از یک سو و زبان‌شناسی نوین از سوی دیگر، پیشرفتی ملموس داشته است. در خصوص نظریه‌های ادبی مدرن، زبان‌شناسی سوسوری تا حد زیادی یک نیروی شکل‌دهنده بوده است. این نظریه‌های که به طرزی آشکارتر در ساختارگرایی و بعداً در پساساختارگرایی تجلی یافته‌اند، رویکردهای نقد تازه‌ای برای خواندن آثار ادبی پدید آوردند. در

[1] Stawarska
[2] Joseph
[3] Roy Harris
[4] Umberto Eco
[5] Terry Eagleton

Uncorrected Proof

واقع، آثار سوسور در رشد و توسعهٔ نظریهٔ ادبی عمیقاً تأثیرگذار بوده (ایگلتون، ۲۰۱۱؛ سالیوان[1]، ۲۰۰۳). این امر بر نقش بنیادین نظریه‌های زبان‌شناختی سوسور در شکل‌دهی به رویکردهای نقد آثار ادبی تأکید می‌کند. سالیوان تأکید می‌کند که «نظریه‌های سوسور دربارهٔ زبان و نشانه‌ها، زیربنای نقد ادبی ساختارگرا را فراهم آورد؛ نقدی که در پی کشف ساختارها و نظام‌های نهفته و معناساز در بطنِ متون ادبی بود» (۲۰۰۳: ۱۶۸). این منابع علمی شواهد معتبری را ارائه می‌دهند مبنی بر این‌که زبان‌شناسی سوسوری تأثیری بنیادین بر نظریه‌های ادبی مدرن، به‌ویژه در شکل‌گیری ساختارگرایی و پساساختارگرایی، داشته است. آنچه ما در این گفتار در نظر داریم، پیگیری تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم سوسور بر ساختارگرایانی است که در خوانش آثار ادبی، آگاهانه یا ناآگاهانه به او متکی بوده‌اند. هم‌چنین، ما تبیین خواهیم کرد که تأثیرپذیری رویکردهای نقد ادبی معاصر از روش‌شناسی نظریهٔ سوسور مبتنی بر قرابت ماهوی این دو جریان در عطف توجه از عناصر برون‌متنی بر سازوکارهای معنابخشی است.

۲. پیشینهٔ پژوهش

از میان پژوهش‌ها و مقالاتی که دربارهٔ رابطهٔ بین زبان‌شناسی نوگرای سوسور و نظریهٔ ادبی نوشته شده، مواردی که بیشتر مربوط هستند را به سه دسته می‌توان تقسیم کرد: مبانی نظری زبان‌شناسی سوسور، کاربرد مفاهیم ساختارگرایانه در تحلیل ادبی و نقد ادبی پساساختارگرایانه از ثبات معنا و ساختار متن.

در مطالعات فارسی، از جمله خبازی و کناری (۱۴۰۱)، به بررسی نسبت کانت و سوسور می‌پردازند تا از این طریق زمینه‌های فلسفی اندیشهٔ زبان‌شناختی سوسور را مشخص کرده و تأثیر فلسفه را در شکل‌گیری ذهنیت‌های زبانی سوسور بررسی کنند. به همین ترتیب، شاکری و میرزایی (۱۳۹۴) ضمن مقایسهٔ سوسور با یلمزلف[2]، به بحث معرفت‌شناسی درون‌ماندگار[3] و کل‌گرایی در دیدگاه آن‌ها می‌پردازد. هرچند این دو پژوهش برای تبیین مبانی نظری ساختارگرایی مفید هستند ولی تمرکز اصلی آن‌ها بر فرایند گذار از ساختارگرایی به پساساختارگرایی در نظریه‌های ادبی نیست.

در حوزهٔ نقد ادبی مبتنی بر زبان‌شناسی سوسوری هم، مطالهٔ بالو و طاهری (۱۴۰۰) خوانش مقالات شمس تبریزی را از منظر زبان‌شناسی سوسور انجام می‌دهد تا سازوکارهای زبانی دخیل در معناآفرینی در این مقالات را بررسی کند. هم‌چنین، اکبری، کیخای فرزانه و سالاری (۱۴۰۴) پیوند میان نظریهٔ سوسور و مدل کنشگرانهٔ گریماس را در تحلیل روایت بررسی می‌کنند. از طرف دیگر، بهادری و صادقی نقدعلی علیا (۱۴۰۳) با استفاده از مفاهیم پساساختارگرایی و ساخت‌زدایی برآمده از نظریه‌های سوسور، گزیده‌ای از آثار محمدرضا شمس را نقد و تحلیل می‌کنند. این پژوهش‌ها نمونه‌های شاخص از کاربرد عملی رویکردهای سوسوری و پساختارگرایانهٔ مرتبط با آن‌ها در نقد و تحلیل ادبی هستند ولی هریک بر متن یا موضوعی محدود تمرکز دارند.

در پژوهش‌های انگلیسی، فاب[4] (۱۹۸۸) به بررسی رابطهٔ سوسور و نظریهٔ ادبی از منظر کلی زبان‌شناسی می‌پردازد. تریفوناس[5] (۱۹۹۳) تحول در تفسیر و برداشت از متون ادبی را به پیدایش و تکوین نظریه‌های تحلیلی ساختارگرایی و پساساختارگرایی متأثر از زبان‌شناسی سوسوری نسبت می‌دهد. جوزف (۲۰۲۲) نیز بر نقش تقابل‌های دوگانهٔ برآمده از زبان‌شناسی سوسور در شکل‌گیری نشانه‌شناسیِ ساختارگرا تأکید می‌کند. پژوهش او برای فهم استمرار کارکرد و بازخوانی مفاهیم زبان‌شناسی سوسوری در نحله‌های نقادانهٔ بعدی از اهمیت برخوردار است. هم‌چنین، این مطالعات نشان می‌دهند که رابطهٔ ساختارگرایی و پساساختارگرایی را نباید به

[1] Sullivan
[2] Hjelmslev
[3] Immanence
[4] Fabb
[5] Trifonas

Uncorrected Proof

صورت یک گسست یا مراحلی از یک سیر پیش‌رونده دانست، بلکه باید استمرار جریان‌های نقد و مفاهیم مربوط به نظریه‌های ادبی را به طور همزمان در نظر گرفت.

به طور کلی، این مطالعات نشان می‌دهند که تقریباً تمام مبانی زبان‌شناسی سوسوری، دلالت‌های ساختارگرایانهٔ آن‌ها در تحلیل متون ادبی و جزء آن و جریان نقد پساساختارگرا علیه ثبات و یگانگی معنا همه به طور گسترده مورد پژوهش قرار گرفته‌اند. ولی وجه متمایز پژوهش حاضر، نه ادعای فقدان مطالعات پیشین، بلکه کنار هم قراردادن این سه سطح در روایتی تاریخی و انتقادی است: از مفاهیم بنیادین سوسور، به کاربرد آنها در ساختارگرایی ادبی، و سپس به بازاندیشی‌ها و نقدهای پساساختارگرایانه. بنابراین، پرسش اصلی مقاله چگونگی انتقال، تحول و مسئله‌مندشدن مفاهیم سوسوری در گذار از ساختارگرایی به پساساختارگرایی است.

۳. روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از رویکرد کیفی و روش توصیفی ـ تحلیلی بهره می‌گیرد و ماهیتی نظری ـ کتابخانه‌ای دارد. داده‌های پژوهش از طریق مطالعه و بررسی آثار بنیادین فردینان دو سوسور و نوشته‌های نظریه‌پردازان زبان‌شناسی، ساختارگرایی و پساساختارگرایی، در کنار پژوهش‌های ثانویه مرتبط، گردآوری شده‌اند. در فرایند تحلیل، مفاهیم محوری زبان‌شناسی سوسوری، از جمله نشانه، رابطهٔ دال و مدلول، تمایزهای درون‌نظامی، و تقابل میان زبان (نحو) و گفتار، به‌عنوان مبانی نظری بررسی شده‌اند تا ظرفیت‌ها و محدودیت‌های آن‌ها در توضیح فرایند تولید معنا روشن شود.

در گام بعد، با رویکردی تاریخی ـ انتقادی و تطبیقی، چگونگی بازتاب و تحول این مفاهیم در نقد ادبی ساختارگرا و سپس تطور آن‌ها در نظریه‌های پساساختارگرا بررسی شده است. بدین منظور، دیدگاه‌های منتخب نظریه‌پردازانی چون رولان بارت و ژاک دریدا درباره ثبات معنا، رابطهٔ دال و مدلول، و امکان تفسیرهای متعدد با مبانی سوسوری مقایسه شده‌اند. هدف این مقایسه، تدوین تاریخ جامع این جریان‌ها یا ارزیابی کمیِ آثار ادبی نیست؛ بلکه تبیین پیوستگی‌ها، گسست‌ها و دگرگونی‌های مفهومی در گذار از ساختارگرایی به پساساختارگرایی است. بنابراین، نتیجه‌گیری‌ها بر تحلیل مفهومی و تفسیر انتقادی منابع نظری و پژوهشی استوارند.

۴. سوسور در تقابل با زبان‌شناسی سنتی

۴. ۱ رویکردهای سنتی زبان‌شناسی و نقد ادبی

پیش از زبان‌شناسی نوین سوسور، جریان غالب در زبان‌شناسی قرن نوزدهم، فقه‌اللغه (زبان‌شناسی تطبیقی یا تاریخی) بود. عالمان فقه‌اللغه با مقایسه زبان‌های گوناگون و به دنبال آن، جست‌وجوی تغییراتی که این زبان‌ها در طول تاریخ تحول خود پشت سر گذاشته بودند، کار خود را دنبال می‌کردند (مک‌وارتر[1]، ۲۰۱۱؛ آر. فیشر[2]، ۱۹۹۹). فیشر تأکید می‌کند که زبان‌شناسان تاریخی نقشی اساسی در تحلیل داده‌های زبانیِ زبان‌های مختلف برای کشف الگوهای تحول و دگرگونی‌های تاریخی آن زبان‌ها ایفا می‌کردند که نشان‌دهندهٔ تعهد این رشته به تحلیل تطبیقی و تاریخی زبان‌ها است. تمرکز واقعی آن‌ها بر این بود که نشان دهند «یک پدیدهٔ خاص در یک زبان طی چندین قرن چگونه دگرگون شده است» (برسلر[3]، ۲۰۱۱: ۶۰). فقه‌اللغه بر اهمیت درک متون در بافت تاریخی آن‌ها تأکید می‌کند. این رویکرد مستلزم در نظر گرفتن شرایط اجتماعی، سیاسی و فرهنگی‌ای است که یک متن در آن تولید شده، و نیز رویدادهای تاریخی‌ای که ممکن است بر آفرینش و دریافت آن تأثیر گذاشته باشند. این دیدگاه زبان‌شناختی، رویکردی *درزمانی*[4] مبتنی بر تاریخ زبان‌ها را در پیش می‌گیرد. این گرایش زبان‌شناختی هم‌چنین *محاکاتی* و اساساً معتقد بود که زبان، ساختار جهان مورد تقلید خود را بازتاب می‌دهد و به‌این‌ترتیب، خودش ساختاری مستقل ندارد. یکی دیگر از اصول مهم این

[1] McWhorter
[2] Fischer
[3] Bressler
[4] diachronic

Uncorrected Proof

نظریه محاکاتی زبان این است که «واژه‌ها همچون نمادهایی برای امور و اشیاء در جهان هستند و بدین‌ترتیب هر واژه‌ای مرجعِ مشخص خود را دارد که عبارتست از همان شیء، ایده یا مفهومی که نماینده یا نماد آن واژه است» (برسلر، ۱۹۹۴: ۶۰). این امر ناگزیر به این نتیجه می‌انجامد که نماد (واژه) با یک چیز یا پدیده برابر است. از منظر زبان‌شناسان نحلهٔ فقه‌اللغه، زبان ابزاری بنیادین برای بازنمایی و واسطهٔ فهم ما از جهان است. این ایده که واژه مانند یک نماد با یک چیز یا شئ برابری می‌کند، کارکرد زبان را به رابطهٔ میان نشانه‌های زبانی و واقعیت بیرونی که آن‌ها دلالت می‌کنند، فرومی‌کاهد. این مفهوم با اصول نشانه‌شناسی همخوانی دارد، که به مطالعهٔ نشانه‌ها، نمادها و معانی آن‌ها در درون زبان و در مورد انواع ارتباطات می‌پردازد.

این شرح مختصر از زبان‌شناسی سنتی نشان می‌دهد که در آن، مطالعهٔ زبان بیشتر مبتنی بر واقعیت‌های (اشیاء، امور، پدیده‌ها، تاریخ و غیره) بیرون از خود زبان است، و همان‌طور که خواهیم دید، این مسئله در مورد نقد ادبی و جریان‌های نقد سنتی اواخر قرن نوزدهم نیز صادق است. در واقع، هم‌راستا با این دیدگاه محاکاتی از زبان، نقد ادبی نیز بر مفاهیم برون‌متنی مانند تاریخ، زندگینامهٔ مؤلف، نحله‌های فلسفی و جریان‌های اجتماعی متکی و هنوز دچار تحول نشده بود. رویکردهای سنتی نقد ادبی غالباً بر منابع برون‌متنی از جمله بافت تاریخی، زندگی‌نامه نویسنده، و شرایط اجتماعی یا سیاسی زمان پدید آمدن اثر متکی بودند. این رویکردها که اغلب با اشکال قدیمی‌تر نقد ادبی همراه هستند، در پی آنند که آثار ادبی را با بررسی عواملی بیرون از خود متن درک و تفسیر کنند. بر اساس این رویکردهای سنتی نقد، این باور وجود داشت که داشتنِ فهم در خصوص بافت تاریخی، زندگی‌نامه‌ای یا فرهنگی پیرامون یک اثر ادبی، بینش‌هایی نسبت به معنا، درونمایه‌ها و اهمیت آن اثر فراهم می‌آورد. به عبارتی دیگر، «هر اثر ادبی، یا محصول رویدادهای تاریخی در برهه‌ای معیّن بود، یا بازنمودی از باورهای اجتماعی، یا تبلور آراء و افکار شخصِ مؤلف.... [پس] وظیفهٔ منتقد این بود که نشان دهد اثر ادبی چگونه مجموعه‌ای از ویژگی‌های ملی، تاریخی و شخصی را به نمایش می‌گذارد» (پاینده ۱۴۰۵: ۲۶). بنابراین، دیدگاه اصلی دربارهٔ ادبیات این بود که ادبیات واقعیت بیرونی را بازتاب می‌دهد (رئالیسم) یا این‌که اثر ادبی، محصول ذهن نویسنده تلقی می‌شود. از این‌رو، برای خواندن یک اثر ادبی، نیاز به داشتنِ آگاهی از زندگی و زمانهٔ نویسنده آن از اصول بنیادی است. کسبِ دانش دربارهٔ موقعیت اجتماعی و تاریخی که اثر ادبی بازتاب‌دهندهٔ آن است برای درک واقعیت‌هایی که اثر قصد آشکار کردن آن‌ها را دارد، مفید تلقی می‌شود. با مقایسهٔ این دیدگاه با جریان زبان‌شناسی سنتی می‌توان نتیجه گرفت که در اینجا نیز ادبیات هیچ ساختار یا واقعیت مستقلی از خود ندارد و هستی خود را مدیون واقعیت‌های بیرونی است. از این رو، رویکردهایی که برای خوانش (تحلیل) این ادبیات وضع شده‌اند هم بر مبنای واقعیت‌های بیرونی‌ای عمل می‌کنند که ادبیات بازنمایی آن‌ها است.

۲.۴ رویکردهای نو: زبان‌شناسی سوسوری

در برابر این دیدگاه‌های واقعیت‌گرایانه دربارهٔ زبان و ادبیات یا نظریه و نقد ادبی، زبان‌شناسی مدرن سوسور به وجود آمد که تحت تأثیر آن، نظریه‌های مدرن ساختارگرای ادبیات و نقد ادبی شکل گرفتند. او بر اهمیت بررسی زبان به‌عنوان یک نظام در یک مقطع زمانی مشخص (هم‌زمانی) تأکید می‌کند، نه تمرکز بر تحول تاریخی آن (درزمانی). سوسور با رد جریان‌های موسوم به نظریه‌های تقلیدی یا درزمانی زبان، بر اهمیت مطالعه هم‌زمانی زبان تأکید می‌کند که طبق آن، باور بنیادی این است که در زیر هر زبانی، یک نظام (ساختار) از قواعد و اصول نهفته است که همهٔ گفته‌ها و سخن‌های گویشوران مظاهری از آن هستند. سوسور این نظام زیرین را *لانگ*[1] (چیزی شبیه نحو) می‌نامد و تمام گفته‌هایی را که بر مبنای آن بر زبان می‌آوریم، *پارول*[2] (گفتار) می‌خواند. در ادامه، استدلال اساسی سوسور این است که هر لانگی در هر مقطع از تاریخ موجودیت زبان، نظامی کامل و مستقل است و بدون توجه به تغییراتی که ممکن است در پارول آن رخ دهد، قابل مطالعه است. یکی دیگر از پیامدهای این دیدگاه ساختاری آن است که موضوع اصلی مطالعهٔ زبان، خود آن نظام یا لانگ است که در هر برهه از تاریخ تحولات روساختی زبان، کامل و مستقل به شمار

[1] langue
[2] Parole

Uncorrected Proof

می‌رود. (سوسور، ۱۹۵۹، صص. ۹–۱۳، ۷۷–۷۸). این نشان می‌دهد که دغدغه اصلی سوسور معطوف به درک و تفسیر سازوکارهای معنادهی زبان است، یعنی این‌که معنا در زبان چگونه تولید می‌شود یا این‌که چگونه معنا یا مفهومی خاص را با استفاده از زبان بیان می‌کنیم. رویکرد سوسور به زبان بر ماهیت ساختاری و نظام‌مند نشانه‌های زبانی تأکید دارد؛ نشانه‌هایی که واحدهای بنیادین معنا هستند.

سوسور در ادامه، مفهوم نشانه را به جای کلمه مطرح می‌کند که مطابق با دیدگاه تحول‌آفرین او، از دو جزء تشکیل شده است: *دال* (صورتِ بیان زبانی) و *مدلول* (مفهوم ذهنی یا معنایی که با دال تداعی می‌شود). روش سوسور در تحلیل و تفسیر نظام معنادهی زبان هم‌چنین مبتنی بر کاوش او در این مسئله است که این نشانه‌ها چگونه در درون نظام زبانی عمل می‌کنند تا بیان و انتقال معنا را میسر سازند. (سوسور، ۱۹۵۹، صص. ۶۵–۷۰؛ کالر، ۱۹۷۶).

برخلاف زبان‌شناسی سنتی که در آن هر واژه به‌عنوان نمادی مستقل بر یک مرجع یا هستندهٔ بیرونی دلالت می‌کند، در زبان‌شناسی سوسوری هر واژه یک نشانه است که با یک واقعیت از پیش طراحی‌شده رابطهٔ یک‌به‌یک ندارد، بلکه فقط در درون نظام زبان معنا می‌یابد. طبق این دیدگاه نو، یک نشانه، به‌عنوان عنصر تشکیل‌دهندهٔ ساختار زبان، مفهوم خود را صرفاً بر مبنای یک قرارداد من‌عندی (دلبخواهانه) به دست می‌آورد، به این معنا که نشانه از یک دال (صورت نوشتاری یا گفتاریِ آشکار واژه) و یک مدلول (مفهومی که با تولید دال در ذهن پدید می‌آید) تشکیل شده است. نکتهٔ مهمی که سوسور در اینجا مطرح می‌کند این است که رابطهٔ بین این دو نیمهٔ نشانه، دلبخواهانه و قراردادی است. این ماهیت دلبخواهانه هم در سطح دال و هم در سطح مدلول قابل پیگیری است. در سطح دال، نشانه از آن رو دلبخواهانه است که می‌شد از هر واژه دیگری (دال دیگری) برای اشاره به یک مدلول خاص استفاده کرد. برای مثال، میان دال «صندلی» و مفهوم صندلی (شیئی با چهار پایه، یک پشتی و یک نشیمنگاه) هیچ رابطهٔ طبیعی یا عقلانی وجود ندارد و می‌شد از هر واژه‌ی دیگری برای معنیِ «صندلی» استفاده کرد. در سطح مدلول نیز نشانه دلبخواهانه است، زیرا زبان‌های گوناگون از دال‌های متفاوتی برای اشاره به یک مدلول واحد استفاده می‌کنند، یا یک دال واحد ممکن است در بافت‌های مختلف مدلول‌های متفاوتی داشته باشد (برای مثال، واژهٔ **شیر** در زبان فارسی).

یکی دیگر از جنبه‌های مهم زبان‌شناسی سوسوری که گسست آن را با زبان‌شناسی سنتی بیش‌تر روشن می‌کند، این است که یک نشانه، معنای خود را به‌واسطهٔ تفاوتی که با سایر نشانه‌های درون نظام زبان دارد، به دست می‌آورد. مثال بسیار گویایی که برای روشن کردن این مطلب می‌توان ارائه داد، استفاده از رنگ‌های سبز آبی و قرمز در شیر آب است که در آن، رنگ قرمز دالی است که مدلول آن، «داغ» است و آبی دال دیگری است که مدلولش «سرد» است. خارج از این نظام، نه رنگ قرمز به معنای «داغ» است، و نه آبی به معنای «سرد». مثلاً، دالِ قرمز در چراغ راهنمایی، به معنای «ایست» است و در برخی دستگاه‌های الکتریکی مانند تلویزیون، مدلولش «خاموش بودن». پس، تنها در درون آن نظام خاص و بر مبنای افتراقی که منظور شده، «قرمز» معنای خود را می‌یابد. به عبارتی، بر مبنای تفاوتی موجود، قرمز درست به معنای «نه–سرد» است. بنابراین، معنا در تفاوت یا تمایز درون یک نظام از تضادها و تقابل‌ها تولید می‌شود. هم‌چنین، دلالت‌گری (معنادهی) نیز همان‌طور که پیشتر اشاره کردیم، مبتنی بر رابطهٔ میان دو نیمه نشانه است و این رابطه هم کاملاً دلبخواهانه و قراردادی است، پس معنا کاملاً ناپایدار است و با بر هم زدن، نظام معنادهی، فرو می‌پاشد.

۵. زبان‌شناسی و ساختارگرایی

بعدها در دههٔ ۱۹۶۰ میلادی، زبان‌شناسی سوسوری در پیدایش و نضج گرفتنِ ساختارگرایی به‌عنوان رویکردی نو و مدرن در خوانش و تحلیل آثار ادبی، نقشی بنیادی ایفا کرد. هرچند پیش از آن هم، این زبان‌شناسی نوگرا تأثیر قابل توجهی بر حوزه‌های

Uncorrected Proof

دیگر از جمله به طور خاص، بر زبان‌شناسی ساختارمبنای حلقهٔ پراگ[۱] و انسان‌شناسی ساختارگرای کلود لوی‌استروس[۲]، گذاشته بود. از آن زمان به بعد بود که منتقدان ساختارگرا تمام تلاش خود را کرده‌اند تا نظام‌هایی (لانگ‌هایی) شبیه نحو در زبان را برای نحوهٔ معنادهی در تمام انواع متون فرهنگی و ادبی بیابند. به طور خلاصه، می‌توان گفت که ساختارگرایی کوششی است برای به کارگیری نظام زبانی مبتنی بر زبان‌شناسی سوسوری در هر شکلی از ارتباط یا هر نوعی از نظام‌های معنادهی و دلالت‌گری که دارای معانیِ ادبی، فرهنگی، ایدئولوژیک یا غیره باشد. مطابق با دیدگاه بنیادین ساختارگرایی، اشکال گوناگون رفتارهای انسانی و عرفی به‌مثابه نظام‌های دلالت‌گر در نظر گرفته می‌شوند که معانی ضمنی دارند و ساختارگرایان به دنبال کشف شیوه‌هایی هستند که از طریق آن‌ها، این معانی تولید می‌شوند. در واقع، «ساختارگرایی با بهره‌گیری از فنون، روش‌شناسی و واژگان زبان‌شناسی، دیدگاهی علمی ارائه می‌دهد از این‌که چگونه نه تنها در آثار ادبی، بلکه در همهٔ اشکال ارتباط و رفتار اجتماعی به معنا دست می‌یابیم» (برسلر، ۶۳). ساختارگرایان معتقدند که زیربنای تمام اعمال انسانی ــ اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و غیره ــ و همه اشکال ارتباط، اعم از هنری و ادبی، نظام یا ساختاری از قواعد و رمزگان نهفته است که به آن‌ها معنا می‌بخشد. در نتیجه، این امر به این معناست که برای مطالعه درست این پدیده‌های گوناگون (یا واقعیت در همه اشکال ملموس آن) باید به بررسی نظام معنادهی در پس آن‌ها بپردازیم، نه خودِ اعمال و رفتارهای منفرد. این روشِ تحلیل ساختارگرایانه از اعمال انسانی چندان با اصولِ دیدگاه سوسور دربارهٔ زبان شباهت دارد که نیاز به توضیح بیشتری ندارد.

۶. ساختارگرایی و ادبیات

به کارگیری زبان‌شناسی ساختاگرا در ادبیات به پیدایش رویکردهای نقادانهٔ نوگرایی در خوانش و تحلیل آثار ادبی انجامید. اگرچه به کار گرفتن رویکردی زبان‌شناختی در ادبیات شاید بی‌معنا به نظر آید، چراکه خود ادبیات از جنس زبان است، اما نکته قابل تأمل این است که ساختارهای زبان و ادبیات متفاوت هستند و وقتی از نظام زیربنایی در متون ادبی سخن می‌گوییم، از نوعی مبنای ساختاری یا نحوی یاد می‌کنیم که کاملاً مشابه با دستور زبان نیست ولی مانند آن عمل می‌کند. هم‌چنین، اصولاً ساختارگرایان ادبیات را کاربرد ویژه‌ای از زبان می‌بینند و از این نظر، ارتباط نزدیکی با روش تحلیلی صورتگرایان دارند.

روش‌شناسی نقد ساختارگرا دقیقاً مانند زبان‌شناسی سوسوری عمل می‌کند از این جهت که به چگونگی تولید یا انتقال معنا در یک اثر ادبی می‌پردازد. به عبارت دیگر، این رویکرد بر خودِ فرآیند تولید و افادهٔ معنا در اثر ادبی تمرکز دارد نه بر پی‌جویی رد و اثر حقایق و جریان‌های بیرونی در آن. منتقدان ساختارگرا برای یافتن معنای نهفته در اثر همانند زبان‌شناسان، به دنبال نظام زیربنایی یا ساختاری می‌گردند که اثر بر اساس آن ساخته شده است. برای مثال، تزوتان تودوروف[۳]، ساده‌ترین شیوهٔ ساختارگرایانه برای نقد آثار ادبی را معرفی کرد که بر مبنای نوعی قیاس ابتدایی با ساختار پایهٔ جمله، یعنی نهاد و گزاره، انجام می‌پذیرد. بر اساس این نظریهٔ ساختارگرا، این تقسیم نحوی را می‌توان در تمام یا بخشی از کنش مرکزی داستان یافت. برای مثال، در جمله رستم (نهاد) با شمشیر خود دیو را کشت (گزاره) اگر نهاد را مثلاً با اسفندیار یا گودرز عوض کنیم و شمشیر را با نیزه جایگزین کنیم، همچنان ساختار اصلی را حفظ کرده‌ایم. «این جمله می‌تواند هستهٔ یک بخش یا یک داستان کامل باشد» (سلدن و همکاران، ۲۰۱۷، ۱۰۹).

---

۱. Prague Linguistic Circle این مجمع در سال ۱۹۲۶ به همت زبان‌شناس چک، ویلم ماتسیوس (Vilém Mathesius) تأسیس شد. شهرت اصلی این حلقه به خاطر نظریه‌هایش در زمینهٔ واج‌شناسی است. پژوهشگران مکتب پراگ از بررسی صرفِ آواهای فیزیکی گفتار فراتر رفته و کارکرد این اصوات را در درون نظام معنابخش زبان مطرح کردند. از مشهورترین نکات ایشان به تأسی از سوسور، مخالفت با تفکیک اخصِ میان مطالعهٔ «همزمانی» (زبان در وضعیت کنونی) و «درزمانی» (تاریخی) زبان بود و بر این باور تأکید داشتند که زبان، نظامی پویا و کارکردی است.

۲. Claude Lévi-Strauss (۱۹۰۹–۲۰۰۸) ، انسان‌شناس و قوم‌شناس فرانسوی بلژیکی‌الاصل که آثارش در شکل‌گیری ساختارگرایی نقشی اساسی داشتند.

۳. Tzvetan Todorov (۱۹۳۹– ۲۰۱۷) منتقد و نظریه‌پرداز ادبی بلغاری‌ـفرانسوی که کار خود را به‌عنوان یکی از چهره‌های برجستهٔ ساختارگرایی آغاز کرد، اما بعدها به یک روشنفکر انسان‌گرا و تاریخ‌نگار فرهنگی تبدیل شد

Uncorrected Proof

ولادیمیر پراپ[۱] با استفاده از همین نظریهٔ زبانی، افسانه‌های پریان در ادبیات روسی را تحلیل کرد و سی‌ویک کنش را یافت که به اعتقاد او، در تمام افسانه‌ها به ترتیب یکسانی ظاهر می‌شوند، هرچند همهٔ افسانه‌ها لزوماً تمام آن‌ها را به صورت یک‌جا به کار نمی‌گیرند. این نظریه، البته، برای تحلیل رمان‌های بدون پیرنگ مدرنیستی قرن بیستم محدودیت دارد، با این حال بسیاری از دیگر ژانرها ــ کمدی‌ها، اسطوره‌ها، حماسه‌ها و داستان‌های عاشقانه ــ برخی یا بیشتر این کنش‌های هسته‌ای را به صورت مشترک دارند. این روش تحلیل ساختارگرای ادبیات به ما امکان می‌دهد تا برای همهٔ پاروله‌ها (گونه‌های روایی ادبیات)، لانگی (ساختاری زیربنایی و معنابخش) پیدا کنیم که بر اساس آن می‌توان بسیاری از آن پاروله‌ها را ساخت. این روش‌شناسی دقیقاً بر پایهٔ رویکرد زبان‌شناسی سوسور استوار است، هرچند نظریه‌های سوسور ابتدا دربارهٔ کارکرد زبان مطرح شدند.

نظریه‌پرداز ساختارگرای دیگری که باید در اینجا به او اشاره کرد، آ. ژ. گریماس[۲] است که او نیز کوشیده است زیربنایی نظام‌مند برای ادبیات تدوین کند. گریماس در کتاب خود به نام *نشانه‌شناسی ساختاری* (۱۹۶۶) الگویی ساختاری ارائه می‌دهد که در واقع بازپرداختی پیشرفته‌تر از نظریهٔ پراپ است. در حالی که الگوی ساختاری پراپ برای کاربرد در یک ژانر واحد (افسانه‌های پریان) طراحی شده بود، گریماس می‌کوشد تا «دستور جهانی» روایت را به دست آورد. به جای سی‌ویک کنشی که پراپ برای تبیین ساختار معنابخش افسانه‌های پریان تدیوین کرده بود، گریماس سه جفت تقابل دوجزئی پیشنهاد می‌کند که به باور او شامل همهٔ شش نقشی است که کمابیش در تمام ادبیات ظاهر می‌شوند. این نقش‌ها عبارتند از:

فاعل / مفعول،

فرستنده / گیرنده، و

یاری‌دهنده / بازدارنده

این جفت‌ها، الگوهای بنیادین کنش را خلاصه می‌کنند که در تقریباً همهٔ روایت‌ها قابل تشخیص هستند و برای تحلیل و فهم ساختار بسیاری از انواع روایت‌ها قابل استفاده‌اند. برای نمونه، جفت نخست (فاعل / مفعول) مبنای یک خواست یا آرزو است که جستجویی را برای قهرمان داستان (فاعل) به راه می‌اندازد. جفت دوم (فرستنده / گیرنده) مبنای کنشی مبتنی بر ارتباط از هر نوعی را شکل می‌دهد که می‌تواند روابط میان شخصیت‌ها را تشکیل دهد، و جفت سوم (یاری‌دهنده / بازدارنده) ساختار هر روایتی است که در آن یاری و پشتیبانی در برابر بازدارندگی (خصومت) به‌مثابه بستر تنش یا کشمکش زیربنایی داستان یا روایت عمل می‌کنند. این تفسیر ساختاری، بی‌تردید، می‌تواند دربارهٔ همهٔ انواع گونه‌های ادبی صادق باشد، هرچند ممکن است به تمام پرسش‌ها دربارهٔ آثار ادبی پاسخ ندهد. اگرچه در اینجا هم و به تبعیت از رویکردی آشکارا سوسوری، گریماس الگوی کنش‌گرای خود را نوعی «دستور روایت» تلقی می‌کرد، اما این الگو همواره با انتقادهایی مواجه بوده است. منتقدان این الگو بر این باورند که تقلیل دادنِ روایت‌های پیچیده ادبی به ساختارهای انتزاعی ثابت، می‌تواند جنبه‌های تاریخی، روان‌شناختی و چندلایه بودن متون را نادیده بگیرد. از این منظر، مدل گریماس هم نشان‌دهندهٔ ضعفی است که بعدها پساساختارگرایان را وادار به پاسخ کرد. این دو نمونه از رویکردهای ساختارگرایانه به ادبیات، به خوبی می‌تواند روشن کند که ساختارگرایان تا چه حد مدیون سوسور هستند. دیگر ساختارگرایان نیز کم‌وبیش همین راهبرد را در پیش گرفته‌اند و در نهایت برای آثار ادبی قالبی یکپارچه متشکل از یک ساختار نحوی (لانگ) و گفتار (پارول) را فرض می‌کنند.

۷. زبان‌شناسی سوسوری و پساساختارگرایی

ارتباط سوسور با پساساختارگرایی، به‌عنوان یکی دیگر از جریان‌های اصلی نظریه ادبی مدرن، پیچیده‌تر و هم‌زمان عمیق‌تر است. این امر تا حدی به این دلیل است که پساساختارگرایی با زبان‌شناسی سوسور و ساختارگرایی رابطه‌ای سلبی دارد و به‌نوعی در تقابل با آن‌ها پا به میدان گذاشته است. با وجود اهمیت ساختارگرایی در نظام‌مند کردن فرایند و روش‌های تحلیل ادبی، این رویکرد در

---

[۱] . Vladimir Propp (۱۸۹۵– ۱۹۷۰) یکی از تأثیرگذارترین نظریه‌پردازان حوزه روایت‌شناسی بود که راه را برای بسیاری از تحلیل‌های ساختارگرایانه هموار کرد.

[2] A.S.Griemas

Uncorrected Proof

مواجهه با برخی متون مدرنیستی و پسامدرنیستی اغلب با محدودیت‌هایی روبه‌رو است. به این صورت که آثاری که مطابق با اصول پسامدرنیسم در فرهنگ و هنر، بر گسست روایی، چندصدایی، ابهام معنایی و فقدان انسجام خطی استوارند، به‌سختی در قالب الگوهای ساختارگرای کلاسیک قابل تحلیل‌اند. از همین رو، بسیاری از نظریه‌پردازان پساساختارگرا تلاش کردند از قطعیت و ثبات موجود در مدل‌های ساختارگرایانه برای تحلیل متون ادبی و غیرادبی فاصله بگیرند.

رویکرد ساختارگرایان بر کشف یک ساختار (لانگ) به‌عنوان مبنای معنای متون متمرکز بود. اما از نظر پساساختارگرایان، همین ساختار زیربنایی، اغلب وجود یک مرکزیت یا هستهٔ خارجی را پیش‌فرض می‌گیرد که به متن یکپارچگی و وحدت می‌بخشد، و در حقیقت، به زعم پساساختارگرایان، «آنچه ساختار را کنار هم و منسجم نگه می‌دارد، بیرون از ساختارمندی قرار دارد» (نیوتن، ۱۲۲). نقص و ضعف نظریهٔ زبان و دلالت‌گریِ سوسور، از دیدگاه پساساختارگرایان، این بود که با جدا کردن زبان (به‌عنوان یک نظام خودبسنده) از واقعیات فیزیکی، به وجود «نوعی ثبات و قطعیت معین در نظام دلالت‌گر قائل بود» (سلدن و همکاران، ۲۰۱۷: ۱۲۶). درست است که سوسور رابطهٔ بین دال و مدلول را دلبخواهانه می‌دانست، اما او هم‌چنین بیان می‌کرد که تمایلی طبیعی وجود دارد که مدلول، دالِ مفروض خود را پیدا کند و با آن یک واحد معنایی ایجابی بسازد.

پساساختارگرایان استدلال می‌کنند که سوسور متوجه نبود که وقتی زبان با نظام‌های دیگر (نظام‌های نشان‌های) تلاقی می‌کند، دلالت‌گری چقدر با تزلزل و بی‌ثباتی مواجه می‌شود. در پی این تلاقی است که لایهٔ سومی وارد فرآیند دلالت‌گری یا معناسازی می‌شود و دو نیمهٔ نشانه از هم جدا می‌افتند، به‌گونه‌ای که دال‌ها می‌توانند مدلول‌های دیگری بگیرند، یا خودشان به دال‌هایی تبدیل شوند که مدلول‌های تازه‌ای را دلالت می‌کنند. به این ترتیب، زبان دلالت‌گر در دیدگاه عینی سوسور جای خود را به زبانی می‌دهد که «همیشه با نظام‌های دیگر و به‌ویژه با فرآیندهای ذهنی تدوین می‌شود» (سلدن و همکاران، ۲۰۱۷، ۱۲۷). بنابراین پساساختارگرایان، با درک ماهیت کاملاً ناپایدار دلالت‌گری، کوشیده‌اند با وارد کردن یک لایهٔ سوم به ساختار نشانه، یا برخورد دادن زبان با نظام‌های دیگر، دو نیمهٔ نشانه را از هم جدا کنند. پس از آزاد شدن دال، دیگر هیچ وضعیت ثابت یا نهایی‌ای برای دلالت‌گری وجود ندارد. هر پیوند و اتحادی میان دال و مدلول می‌تواند به‌راحتی توسط تعاملِ نظام‌های متعددی که در زندگی در کارند، تهدید شود.

از میان پساساختارگرایان، رولان بارت[1] بیش از همه کوشش‌هایی جدی برای آزاد کردن دال از پیوند مطلق با مدلول انجام داده است؛ کسی که «مسیر فکری» او به‌عنوان منتقد ادبی طرفدارِ نویسندگان آوانگارد آغاز شد (مرحلهٔ پیشاساختارگرایی)، سپس با پذیرش زبان‌شناسی سوسوری به نشانه‌شناسی ساختاگرا گام نهاد (مرحلهٔ ساختارگرایی) و سرانجام «تحت تأثیر دریدا و کریستوا، از تدوینِ نظریه‌های ساختارگرا به برانداختن آن‌ها روی آورد» (مرحلهٔ پساساختارگرایی) (جکسون[2]، ۱۳۹۲: ۱۲۴). به طور خلاصه، ایدهٔ محوری نظریه‌های بارت در تمام این مراحل از رشد فکری‌اش، تأکید بر «قراردادی و برساخته بودن ماهیتِ تمام اشکال بازنمایی» بود (سلدن و همکاران، ۲۰۱۷، ۱۳۰). تأثیرپذیری آشکار بارت از سوسور به‌وضوح وقتی نمایان می‌شود که او، از منظری نقادانه، به ایدئولوژی بورژوا حمله و آن را متهم می‌کند به ترویج دادن این ایده که اصولاً «خواندن امری طبیعی است و زبان شفاف و خنثی است» (همان). به گفته بارت، این گرایش در ایدئولوژی مسلط در جامعه که در خدمت منافع قدرت است، اصرار دارد که دال را شریک طبیعی مدلول در نظر بگیرد و بدین ترتیب همهٔ گفتمان‌های رایج را (به نفع بورژوازی) به داشتنِ یک معنای واحد فرو بکاهد. بارت در آثار متأخرتر خود به‌تدریج از ساختارگرایی سنتی فاصله گرفت و به سمت نوعی خوانش پساساختارگرایانه از رفتارهای فرهنگی و متون ادبی و هنری حرکت کرد. هم‌چنین، مفاهیمی مانند «مرگ مؤلف» و «لذت متن» نشان می‌دهند که بارت دیگر معنا را امری ثابت و از پیش تعیین‌شده نمی‌دانست، بلکه آن را حاصل تعامل فعال خواننده با متن تلقی می‌کرد. بدین‌ترتیب، متن به فضایی برای تکثر معنا و تفسیرهای بی‌پایان تبدیل می‌شود (کالر[3]، ۲۰۰۰).

---

[1] . Roland Barthes (۱۹۱۵– ۱۹۸۰) از تأثیرگذارترین متفکران فرانسوی در قرن بیستم که به‌عنوان نظریه‌پرداز ادبی، فیلسوف، منتقد فرهنگی و نشانه‌شناس مشهور است.

[2] Jackson

[3] Culler

Uncorrected Proof

مرحلهٔ پساساختارگرایی در اندیشهٔ بارت زمانی آغاز می‌شود که او «آرمآن‌های علمی» ساختارگرایی را رها می‌کند و به زیر سؤال بردن خود ساختارگرایی روی می‌آورد. استدلال او در این زمینه این است که ساختار یا نظامی که ساختارگرایان برای تمام نظام‌های نشآن‌های و دلالت‌گر فرهنگ انسانی دست‌وپا می‌کنند (و کار ساختارگرایانه با یافتن آن به پایان می‌رسد) در حقیقت، یک فرازبان است که آن‌ها را محدود و گرفتار می‌کند و در نهایت، به رضایت دادن به یگانگی و وحدت معنا یا دلالت‌گری آن نظام‌ها متقاعد می‌کند. اما از دیدگاه پساساختارگرایانهٔ بارت، این فرازبان یا «زبان مرتبهٔ دوم» می‌تواند در جایگاه «زبان مرتبهٔ اول» قرار گیرد، که برای آن می‌توان یک نظام زیربنایی (زبان مرتبهٔ دوم) قائل شد. این فرآیند به «پس‌روِی نامتناهی (رجوع به عقب به صورت بی‌پایان) منتهی می‌شود که اقتدار تمام فرازبان‌ها را فرومی‌ریزد» (سلدن و همکاران، ۲۰۱۷، ۱۳۱). این موضع‌گیری نوآورانه دلالت بر این دارد که همهٔ انواع گفتمآن‌ها (تجلیات عینیِ پدیده‌های فرهنگی) از جمله تفسیرهای نقادانه، ساختگی (داستان‌وار) و مبتنی بر قرارداد ساخته شده‌اند، و بدین ترتیب هیچ‌یک به‌عنوان دلالت‌گری نهایی در جایگاه حقیقت نمی‌ایستد.

به این ترتیب، پساساختارگرایی بارت یکسره بر پایهٔ نظریه‌های سوسور استوار است، هرچند او بیش از آن که طرفدار سوسور باشد، در تقابل با او نقش‌آفرینی می‌کند (محبی و نوازنی، ۱۴۰۴). سروکار خاص او با فرایند معناددهی در متون ادبی، به معنای عام، در جهت رها کردن متون از بندِ ساختارها و «مرکزهایی» است که وحدت و ثبات معنا را برای آن‌ها به بار می‌آورند. در این راستا، نخستین کوشش او، «مرگ مؤلف» (۱۹۶۸)، مقاله‌ای است که در آن، او مؤلف را از داشتنِ اقتدار بر معنای متن سلب می‌کند، همان‌طور که همیشه دربارهٔ آثار رئالیستی چنین تصور می‌شده. مؤلف او به یک «موقعیت» تنزل می‌یابد، رسآن‌های که در آن «امر همیشه از پیش نوشته‌شده» گرد هم می‌آید و متن تمام‌شده (آمیخته‌ای از متون بسیار) تولید می‌شود. بدین ترتیب خواننده آزاد است که از هر نقطه‌ای وارد متن شود، هیچ جهت‌گیری نهایی یا درستی برای رسیدن به معنایی نهایی و تفسیری قطعی وجود ندارد. تمایز بارت میان متن «نویسنده‌محور»[1] و «خواننده‌محور»[2] گامی دیگر در جهتِ بخشیدنِ «کثرت» به ساحتِ تفسیر است. در نوع نخست متن، خواننده مصرف‌کنندهٔ معنایی ثابت است، در حالی که در نوع دوم، خواننده تولیدکنندهٔ معنایی است که آن هم غایی و نهایی نیست. توصیف خود بارت از متن «نویسنده‌محور» به اندازهٔ گواه دیدگاه نوآورانه و هنجارستیز اوست: «این متن ایده‌آل، منظومه‌ای از دال‌هاست، نه ساختاری از مدلول‌ها؛ آغاز و پایان ندارد؛ ... ما از راه چندین درگاه به آن وارد می‌شویم که هیچ‌کدام را نمی‌توان با قاطعیت درگاه اصلی اعلام کرد؛ رمزگانی که این متن به کار می‌گیرند، تا آنجا که چشم کار می‌کند گسترده می‌شوند» (بارت، ۱۹۷۰: ۳۹).

۸. نتیجه‌گیری

نقل‌قول کوتاه فوق از کتاب معروف *اس/زد/اثر* بارت (۱۹۷۰) به وضوح نشان می‌دهد که تأثیرات نظریهٔ زبان‌شناختی سوسور تا چه حد گسترش یافته بود. در حقیقت، سوسور همسو با روح زمانهٔ خود، توانست نگاهی کاملاً علمی و در عین حال، هنجارشکنانه به زبان داشته باشد و به مدد این نگاه متفاوت بود که از قید محدودیت‌ها اعمال‌شده از سوی دیدگاه‌های صرفاً تاریخی و برون‌مبنا به زبان پا فراتر نهاد و مبنای اندیشه‌ها سنت‌ستیز و نوآورانهٔ نظریه‌پردازان در حوزه‌های ادبیات و اندیشه را فراهم آورد. از دیگر متفکران و پژوهشگران بزرگی که جملگی با اتکا به رویکرد پساساختارگرایی در نقد متون ادبی سرآمد بودند می‌توان به ژاک لاکان[3]، ژاک دریدا[4] و میشل فوکو[5] اشاره کرد. لاکان نظریهٔ فروید دربارهٔ شکل‌گیری شخصیت را از منظر زبان‌شناسی سوسوری بازخوانی کرد

---

[1] Writerly

[2] readerly

[3] Jacques Lacan (۱۹۰۱–۱۹۸۱) روانکاو و فیلسوف فرانسوی و یکی از جنجالی‌ترین و تأثیرگذارترین اندیشمندان قرن بیستم است. او با تلفیق روانکاوی فروید، ساختارگرایی زبانی (سوسور و یاکوبسن)، فلسفه هگل و انسان‌شناسی لوی‌استروس، خوانشی نوین از ناخودآگاه ارائه داد.

[4] . Jacques Derrida (۱۹۳۰–۲۰۰۴) فیلسوف فرانسوی و بنیانگذار رویکرد«واسازی» (Deconstruction). دریدا هم یکی از جنجالی‌ترین و تاثیرگذارترین اندیشمندان اواخر قرن بیستم است . او با نقد سنت فلسفی غرب، پست‌ساختارگرایی را به جریان اصلی تبدیل کرد .

[5] . Michel Foucault (۱۹۲۶–۱۹۸۴) فیلسوف، نظریه‌پرداز اجتماعی و مورخ نظام‌های فکری فرانسوی و یکی از تأثیرگذارترین اندیشمندان قرن بیستم است. او را به‌درستی در کنار دریدا، لاکان و بارت جزو نسل طلایی پساساختارگرایان فرانسه قرار می‌دهند، اما رویکرد او منحصربه‌فرد است: نه نشانه‌شناسی صِرف، نه روانکاوی زبان‌محور و نه واسازی متنی، بلکه «باستان‌شناسی دانش» و «تبارشناسی قدرت».

Uncorrected Proof

تا به این نتیجه برسد که ورود فرد به ساحتِ مبتنی بر روابط افتراقی زبان (در مرحلهٔ یادگیری زبان توسط کودک) باعث شکل‌گیری شخصیت می‌شود. دریدا هم رویکرد «واسازی» خود را برای نشان دادن بی‌ثباتی ذاتی دلالت‌گری مطرح کرد. او به جای جستجوی معنای واحد در یک متن، به دنبال بی‌ثبات کردن آن بود. دریدا معتقد بود فلسفه غرب بر پایه «تقابل‌های دوجزئی» بنا شده است که در آن‌ها یک سوی همیشه برتر فرض می‌شود (مثل ذهن/بدن، گفتار/نوشتار، حضور/غیاب، طبیعت/فرهنگ). هدف دریدا «واسازی» این تقابل‌هاست؛ نه به این معنا که جای اولی و دومی را عوض کند، بلکه برای نشان دادن این‌که این تقابل‌ها «طبیعی» نیستند، بلکه برساختهٔ خود متن هستند و مرزهای‌شان بسیار شکننده است. ژاک دریدا ضمن رویکرد واسازی بر مفهوم نشانه سوسوری، بر بی‌ثباتی ذاتی معنا در انواع ساختارهای دلالتی تأکید کرد. او معتقد بود که رابطهٔ میان دال و مدلول هرگز غایی و تثبیت‌شده نیست و معنا همواره در فرایندی از تعویق و ارجاع مداوم پیش می‌رود. در نتیجه، نشانه نه حامل معنایی قطعی، بلکه بخشی از زنجیره‌ای پایان‌ناپذیر از دلالت‌هاست. دریدا استدلال می‌کند که «ساختارمداری ساختار» را همواره وابستگی به یک «مرکز—» حضوری، خاستگاهی یا دال استعلایی که بازی دلالت را متوقف کند— تهدید یا خنثی می‌کند. او با واسازی این مرکز نشان می‌دهد که مرجع دال «به‌گونه‌ای اصیل و ماهوی» برساخته است و همواره از پیش در جایگاه دال قرار دارد. هیچ دال استعلایی‌ای وجود ندارد که خارج از زنجیره دلالت بایستد» (دریدا، ۱۹۶۷). و دست آخر، میشل فوکو برخلاف فیلسوفان سنتی که حقیقت را امری کشف‌نشدنی یا عقلانیِ ازلی می‌دانستند، نشان داد «حقیقت» در هر دوره توسط سازه‌های گفتمانی[1] و سازوکارهای قدرت تولید می‌شود.

این نظریه‌پردازان در دیدگاه‌های سنت‌شکن و نوآورانهٔ خود، هرکدام به درجاتی متفاوت، مدیون سوسور هستند. هرچند بررسی کوتاه ما امکان بحث بیشتر درباره آن‌ها را نمی‌دهد، ولی همین مقدار هم برای روشن کردن هدفی که در نظر داشته‌ایم کافی به نظر می‌رسد. اگر ساختارگرایان در آرزوی تسخیر جهان نشانه‌های ساختگی، جسور و بی‌پروا بودند، ولی آن‌ها وجود نشانه‌های خود را مدیون سوسور بودند، و اصولاً تمام پساساختارگرایان در پی تجزیهٔ نشانه و فرایند دلالت‌گری بودند در حالی‌که دال و مدلول تمام ساختارهای معنابخش را از فردینان دو سوسور وام گرفته بودند. اشاره به نظریه‌های بارت، دریدا و فوکو در این پژوهش بر اساس میزان تأثیرگذاری آنان بر تحول مفهوم زبان، دلالت‌گری و نقد ساختارگرایی صورت گرفته است. هم‌چنین شایان ذکر است که هدف مقاله ارائه تاریخ جامع پساساختارگرایی نبوده، بلکه تمرکز بر نظریه‌پردازانی بوده است که بیشترین ارتباط را با تحول دستگاه نشانه‌شناختی سوسور داشته‌اند.

۹- محدودیت‌های پژوهش و پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آینده

پژوهش حاضر با تمرکز بر نسبت میان زبان‌شناسی سوسوری، ساختارگرایی و پساساختارگرایی تلاش دارد نشان دهد که چگونه مفاهیمی چون نشانه، دال و مدلول، تفاوت و نظام روابط زبانی در شکل‌گیری و تحول نظریه‌های ادبی نقش داشته‌اند .بااین‌حال، نتایج این پژوهش را باید با توجه به چند محدودیت روش‌شناختی و نظری در نظر گرفت. نخست، گستردگی قلمرو بحث و تنوع دیدگاه‌های نظریه‌پردازان مورد بررسی، امکان پرداختن تفصیلی به تمام ابعاد نظریه‌های مطرح‌شده را محدود کرده است .ازاین‌رو، برخی از رویکردها، از جمله الگوی کنشگرانهٔ گریماس و واسازی دریدا، بیش از آنکه در ارتباط با مجموعه‌ای گسترده از متون ادبی به‌صورت عملی آزموده شوند، در سطح مفهومی و نظری بررسی شده‌اند. دوم، تمرکز بر مبانی زبان‌شناختی و پیامدهای نظری آن‌ها، مجال محدودی برای مقایسهٔ نظام‌مند کاربرد این نظریه‌ها در گونه‌های ادبی، دوره‌های تاریخی متفاوت فراهم کرده است. سوم، اگرچه پژوهش حاضر بر پیوند میان ساختارگرایی و پساساختارگرایی تأکید دارد، تفاوت‌های درونی این دو جریان و نیز تمایز میان مواضع نظریه‌پردازانی چون بارت و دریدا نیازمند بررسی‌های موردی و دقیق‌تری است که در مجال محدود این مقاله نمی‌گنجد.

بر اساس این محدودیت‌ها، چند مورد برای پژوهش‌های آینده پیشنهاد می‌شود. نخست، پژوهشگران می‌توانند مفاهیم بنیادین سوسور، به‌ویژه ماهیت قراردادی نشانه، رابطهٔ دال و مدلول و نقش تفاوت در تولید معنا را در تحلیل تفصیلی یک یا چند متن ادبی

[1] discursive formations

Uncorrected Proof

به کار گیرند و نشان دهند که این مفاهیم چگونه به تبیین ساختار معنایی اثر کمک می‌کنند. دوم، بررسی کاربرد این نظریه‌ها در ادبیات فارسی، به‌ویژه در روایت‌های مدرنیستی و معاصر، شعر نمادگرا و آثاری که بر ابهام، چندمعنایی و تعارض‌های زبانی استوارند، می‌تواند زمینهٔ ارزیابی ظرفیت‌های آن‌ها در بافت‌های زبانی و فرهنگی متفاوت را فراهم کند. در نهایت، پژوهش‌های آینده می‌توانند به‌جای تلقی رابطهٔ ساختارگرایی و پساساختارگرایی مبتنی بر تقابل سادهٔ ثبات و بی‌ثباتی معنا، این رابطه را در قالب نوعی تداوم انتقادی بررسی کنند .از این منظر، پرسش اصلی آن نیست که آیا پساساختارگرایی به‌کلی از سوسور فاصله گرفته است، بلکه این است که چگونه مفهوم تفاوت و رابطه‌مندی نشانه‌ها، که در زبان‌شناسی سوسوری اهمیت بنیادی دارد، در نظریه‌های بعدی بازخوانی شده و به نقد تصور معنای کاملاً ثابت و نهایی انجامیده است.

منابع فارسی

بالو، فرزاد و طاهری، محمد. (۱۴۰۰). خوانشی سوسوری از مقالات شمس تبریزی. *ادبیات داستانی و مطالعات بین رشته ای*، ۸(۲۱)، ۷–۲۶.

بهادری، رقیه و صادقی نقدعلی علیا، فاطمه. (۱۴۰۳). بررسی پساساختارگرایانهٔ گزیده‌ای از آثار محمدرضا شمس. *فصلنامهٔ نقد ادبی*، ۱۷(۶۵)، ۹۳–۱۳۳. https://doi.10.48311/lcq.17.65.93

پاینده، حسین (۱۴۰۵). *نظریه و نقد ادبی: درسنامه‌ای میان‌رشته‌ای*، جلد اول (چاپ سوم). تهران: نشر مروارید

خبازی کناری, مهدی. (۱۴۰۱). کانت و سوسور : از فلسفه‌ی انتقادی تا زبان‌شناسی انتقادی. *پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی*, ۱۲(۲۳), ۱۶۷-۱۸۴. https://doi.0.22084/rjhll.2022.24996.2181

شاکری, محمد امین, و میرزائی, آزاده. (۱۳۹۴). معرفت‌شناسی زبانی درون‌ماندگار نزد سوسور و یلمزلف: یک بررسی تطبیقی. *علم زبان*, ۳(۵), ۱۴۰-۱۱۷. https://doi.10.22054/ls.2016.7522

عزیزیان, یونس . (۱۴۰۵). نقش آغازگری در شکل‌دهی دیدگاه‌های ایدئولوژیک در رمان ۱۹۸۴ جورج اورول: رویکردی مبتنی بر دستور نقش‌گرای نظام‌مند. *پژوهش‌های زبان‌شناسی: نظریه و کاربرد*, ۵(۲), -. 10.22034/jls.2025.143034.1216

محبی, گل افروز و نوازنی, رحمان . (۱۴۰۴). خوانش نشانه‌شناسی رمزگان خطبه ۳۵ *نهج‌البلاغه* (بر اساس الگوی رمزگان پنج گانهٔ رولان بارت) .*پژوهش‌های زبان‌شناسی: نظریه و کاربرد*، ۴(۱)، ۷۹– ۱۰۰. 10.22034/jls.2024.141450.1119

References

Azizian, Younes. (2026). The Role of Agency in Shaping Ideological Perspectives in George Orwell's Novel 1984: An Approach Based on Systemic Functional Grammar. *Journal of Linguistic Studies: Theory and Application*, 45-61, *5*(2), https://doi.10.22034/jls.2025.143034.1216 (In Persian)

Bahadori, Roghayeh, and Sadeghi Naghdali Olia, Fatemeh. (2024). A Poststructuralist Study of a Selection of Mohammad Reza Shams's Works. *Literary Criticism Quarterly*, *17*(65), 93–133. https://doi.org/10.48311/lcq.17.65.93 (In Persian)

Balo, Farzad, and Taheri, Mohammad. (2021). A Saussurean Reading of Shams Tabrizi's Essays. *Fiction Literature and Interdisciplinary Studies*, *8*(21), 7–26. (In Persian)

Barthes, R. (1974). *S/Z* (R. Miller, Trans.; 1st American ed.). Hill and Wang.

Bressler, C. E. (2011). *Literary criticism: An introduction to theory and practice* (5th ed.). Pearson.

Culler, J. (1976). *Saussure: The best available introduction to modern linguistics*. Fontana/Collins.

Culler, J. (2002). *Barthes: A Very Short Introduction*. Oxford University Press.

Uncorrected Proof

Derrida, J. (1978). Structure, Sign, and Play in the Discourse of the Human Sciences. In *Writing and Difference* (A. Bass, Trans., pp. 278-294). University of Chicago Press. (Original work published 1967)

Eagleton, T. (2011). *Literary Theory: An Introduction*. Germany: Wiley.

Eco, U. (1979). *A theory of semiotics*. United Kingdom: Indiana University Press.

Fabb, N. (1988). Saussure and literary theory: From the perspective of linguistics. *Critical Quarterly*, *30*(2), 58–72. https://doi.0.1111/j.1467-8705.1988.tb00303.x

Fischer, S. R. (1999). *History of Language*. United Kingdom: Reaktion Books.

Harris, Roy (2001). *Saussure and his Interpreters*, Edinburgh, Edinburgh UP.

Jackson, Leonard, (1991). The *Poverty of structuralism: Literature & Criticism. New York: St. Martin's Press.*

Joseph, J. E. (2022). Saussure's dichotomies and the shapes of structuralist semiotics. *Sign Systems Studies*, *50*(1), 11–37. https://doi.0.12697/SSS.2022.50.1.02

Joseph, J.E. (2025), 'Ferdinand de Saussure, le post-structuraliste', *Cahiers Ferdinand de Saussure*, vol. 76, pp. 173-184. https://doi.0.47421/CFS_76_173-184

Khabazi Kenari, Mehdi. (2022). Kant and Saussure: From Critical Philosophy to Critical Linguistics. *Comparative Linguistic Studies*, *12*(23), 167-184. https://doi.org/10.22084/rjhll.2022.24996.2181 (In Persian)

McWhorter, J. (2011). *The Power of Babel: A Natural History of Language*. United Kingdom: Random House.

Mohebbi, Golafrooz, and Navazeni, Rahman. (2025). A Semiotic Reading of the Codes of Sermon 35 of *Nahj al-Balagha* (Based on Roland Barthes's Five-Code Model). *Journal Linguistic Studies: Theory and Application*, *4*(1), 79-100. https://doi.10.22034/jls.2024.141450.1119 (In Persian)

Newton, K. M. (Ed.). (1992). *Theory into practice: A reader in modern literary criticism*. Macmillan.

Payandeh, Hossein (2026). *Literary Theory and Criticism: An Interdisciplinary Textbook*, Volume One (Third Edition). Tehran: Morvarid Publishing. (In Persian)

Saussure, F. de. (2011). *Course in general linguistics* (W. Baskin, Trans.; P. Meisel & H. Saussy, Eds.). Columbia University Press. (Original work published 1916).

Selden, R., Widdowson, P., & Brooker, P. (2017). *A reader's guide to contemporary literary theory* (6th ed.). Routledge.

Shakeri, Mohammad Amin, and Mirzaei, Azadeh. (2015). Linguistic Epistemology of Immanence in Saussure and Hjelmslev: A Comparative Study. *Language Science*, *3*(5), 140-117. https://doi.org/10.22054/ls.2016.7522 (In Persian)

Stawarska, B. (2015). *Saussure's Philosophy of Language as Phenomenology: Undoing the Doctrine of the Course in General Linguistics*. Oxford University Press.

Sullivan, N. (2003). *A Critical Introduction to Queer Theory*. United States: NYU Press. *Theory*. London: Biddles Ltd.

Trifonas, P. (1993). Conceptions of text and textuality: Critical perspectives in literary theory from structuralism to poststructuralism. *Interchange*, 24, 381–395. https://doi.0.1007/BF01435195

Uncorrected Proof